

БЪЛГАРСКОТО НАЧАЛО В ЕВРОПЕЙСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ: ОНТОЛОГИЯ НА ИНАЗАЦИЯТА

(Към някои психологически проблеми, свързани със създаването на глаголицата и кирилицата и делото на св. Константин-Кирил Философ и св. архиепископ Методий)

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
Проф. д.педаг.н. Александра Куманова
Николай Василев

Делото на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий е изследвано в много посоки и от много български и чуждестранни учени.

Вече дефинитивно ясни са основните биографични, исторически, графологични, граматически, лексикални и политически основания на това дело. Изключително точно са систематизирани данните, свързани с мисиите на Светите братя, ясни и изчистени докрай са и дискуссионните моментни, отнасящи се най-често до тяхното преводаческо и книжовно наследство. Натрупан е огромен библиографски масив, който продължава да се актуализира и систематизира.

Но никой досега не се е опитвал да погледне на делото на Светите братя и от **психологическа гледна точка**.

НЯКАК НЕРАЗКРИТИ ДОКРАЙ ОСТАВАТ ЧЕРТИТЕ НА ТЕХНИТЕ ЧОВЕШКИ ОБРАЗИ

Светостта на тези личности, иконопоставянето и обожествяването им ги прави недостъпни в това отношение. Ние все още не сме навлезли в лабиринта на психологическата им битност, за да я направим интересна за науката. Не сме потърсили свойствата на оня тип човешко мислене, което е носител на определена психическа идентичност.

Една изключителна инерция от позитивистичен порядък на практика е неутрализирала исторически шрихи от човешките образи на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий.

В логическия синтаксис на времето, с което свързваме живота и делото на Славянските първоучители, е загубена връзката между **АЗА, ЦЯЛОСТНАТА ЛИЧНОСТ** и нейната конкретна **ИНТЕРИОРИЗАЦИЯ И ЕКСТЕРИОРИЗАЦИЯ В ИСТОРИЧЕСКОТО ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО**.

Съвременната историографска информационна картина на делото на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий (В. А. Бильбасов, А. Воронов, Ив. Мальшевский, V. Jagić, А. Теодоров-Балан, П. А. Лавров, Г. Ильинский, Е. Георгиев, В. Велчев, М. Г. Попруженко и Ст. Романски, В. Сл. Киселков, Л. Андрейчин, Т. L.-Splawiński, F. Grivec, К. Куев, К. Мирчев, Б. Ст. Ангелов, Д. Петканова) се обогатява тук чрез обединяването на основните биографични, исторически, графологични, граматически, лексикални и политически основания на това дело от **психологическа гледна точка**.

За да постигнем едно **по-обективно отношение** спрямо **обективни дадености**, свързани с исторически достъпните извори, изясняващи делото на Светите братя, ще се опитаме да подчиним нашите наблюдения на **седем универсални адаптивни дефиниции**, познати ни от психологическата теорията на **Карл Густав Юнг** [1].

Това са дефинициите за: **ИДЕЯ** [1, с. 486–487], **АБСТРАКЦИЯ** [1, с. 465–466], **АЗОВ КОМПЛЕКС** [1, с. 467–468], **НАГЛАСА** [1, с. 506], **КОНКРЕТИЗЪМ** [1, с. 500], **ЕКСТРАВЕРСИЯ** [1, с. 482], **ЦЯЛОСТНА ЛИЧНОСТ** [1, с. 442].

В качеството на изследователска цел за реконструкция на психологическата гледна точка, с което се свързва живота и делото на Славянските

първоучители, е установена загубената връзката между АЗА, цялостната личност и нейната конкретна интериоризация и екстериоризация в историческото време и пространство, анализирана през интелектуалното сито на универсалните адаптивни дефиниции на базата на моделиране на концептуална платформа за интердисциплинарен синтез на:

1) методологично-класификационния дискурс: информационна среда (Стоян Денчев);

2) философско-научоведския анализ (хуманитарно знание – универсален комплекс на културния, научен, философски и религиозен проблем за човека) (Александра Куманова);

3) литературно-критическия синтез (онтология на инацията) (Николай Василев).

Използването на авторска и единна, а не на обща психологическа теория определя стремежа ни към постигане на максимална обективност, а обективистичните дадености, които са истинни и достъпни – тъкмо заради своята истинност, която изисква изрядно отношението към тях, – са търсени не във, а във времето, което ги е създало и прославило.

Тук ще се опитаме да препрочетем – чрез реконструкции на христоматийно известни текстове от старата българска литература – оцелялата психологическа истина, пулсираща в знаци, обгърнали интелектуалния ореол на Светите братя в конкретно време (Средновековието – X–XI в.) и в конкретно пространство (отново Средновековието – X–XI в., експонирано в културната памет на вечността).

Тези знаци – безспорни за науката – са графемите на ГЛАГОЛИЦАТА и КИРИЛИЦАТА с принадлежащата им символна, числена и звукова стойност.

... Това, че св. Константин-Кирил Философ открива мощите на Св. Климент Римски, е също безспорен исторически, културен и археологически знак за интелектуалната мощ на славянските първоучители, но този факт е обект, поставен в центъра на друго наше изследване ...

Тук ние сме склонни да възприемаме

ГЛАГОЛИЦАТА И КИРИЛИЦАТА КАТО ЕДИННИ, ЕДИНОСЪЩНИ ХРИСТИЯНИЗИРАЩИ ГРАФИЧНИ СИСТЕМИ

Най-добре динамиката на християнизиращите графични системи на глаголицата и кирилицата може да се наблюдава в писмени паметници, създадени през X–XI в., защото именно тогава двете азбуки са и първоапостолски, и равноположени във времето графемни системи, доказателства за което

са търсени и открити в *Асеманиево евангелие* и в *Савина книга*.

На практика и двете азбуки имат един и същ графичен източник.

Кирилицата се възприема като наследник на едрото унциално гръцко писмо (Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, Υ, Φ, Χ, Ψ, Ω), а глаголицата – на дребното бързописно гръцко писмо (...γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω).

Разломът между двете графични системи настъпва много по-късно – към началото на XII в., – когато глаголицата е изместена, но не и зачеркната от кирилицата.

**КИРИЛИЦАТА ЗАПАЗВА ВЪТРЕШНИЯ
ФОНОЛОГИЧЕН МОДЕЛ И ЛЕКСИКАЛНАТА
СЪЩНОСТ НА ГЛАГОЛИЦАТА** (*югоизточните и отчасти южните български говори на Балканския полуостров от X–XI в.*), **СЪХРАНЯВАЙКИ ПО ТОЗИ НАЧИН СПОМЕНА КАКТО ЗА ДЕЛОТО, ТАКА И ЗА МОНАШЕСКОТО ИМЕ НА СЛАВЯНСКИЯ ПЪРВОУЧИТЕЛ И СЪЗДАТЕЛ НА ГЛАГОЛИЦАТА СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ.**

Върху разделителната граница между глаголицата и кирилицата се структурират известните до този момент старобългарски писмени паметници (X–XI в.).

Периодът от XII до XVI в., когато на практика постепенно изчезва въпросната „граница“, се отчита като време, през което вътрешноасимилационните палеографични процеси в двете азбуки извеждат на преден план кирилицата, която взаймства голям графичен арсенал от гръцката азбука, но в същото време запазва в някаква степен графичните символи на ония уникални български звуци, които липсват в гръцкия език (табл. 1).

Ето го и разпределението на старобългарските писмени паметници – групирани в два по-обща раздела, – които поддържат психологически разделителната граница, която ни интересува, защото като време на създаване (X–XI в.) стоят най-близо до делото на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий:

– **ГЛАГОЛИЧЕСКИ ПАМЕТНИЦИ:** *МАРИИНСКО ЕВАНГЕЛИЕ, ЗОГРАФСКО ЕВАНГЕЛИЕ, АСЕМАНИЕВО (ВАТИКАНСКО) ЕВАНГЕЛИЕ, СИНАЙСКИ ПСАЛТИР, СИНАЙСКИ ТРЕБНИК, КЛОЦОВ СБОРНИК (Glagolita Glazianus), МАКЕДОНСКИ ЛИСТ, ОХРИДСКО ЕВАНГЕЛИЕ.*

– **КИРИЛСКИ ПАМЕТНИЦИ:** *САМУИЛОВ (ПРЕСПАНСКИ) НАДПИС, СУПРАСЪЛСКИ СБОРНИК, САВИНА КНИГА (САВИНО ЕВАН-*

кирилица	Б	Ж	Ц	Ш	Ъ	Ь	Ѣ	Ѧ	Ѩ	Ѣ
глаголица	Ɑ	Ɱ	Ɐ	Ɒ	ⱱ	Ⱳ	-	ⱳ	ⱴ	Ⱶ
числена стойност	2	7	900	-	-	-	800	900	-	-
звукова стойност	б [b]	ж [ʒ]	ц [c]	ш [š]	ъ	меко ь	э [ä] [ě]	е ^н [e]	о ^н [o]	руско ы [y]

(табл. 1)

ГЕЛИЕ), СЛУЦКИ ПСАЛТИР, ХИЛЕНДАРСКИ ЛИСТИ, ЕВАНГЕЛСКИ ЛИСТИ, МАКЕДОНСКИ ЛИСТИ.

Що се отнася до кирилицата и споровете около нейното авторство, ние се придържаме към безспорната информация (единствена засега!), която ни дава византийският автор Димитър Хоматиан в своето „*Кратко житие на Климент Охридски*”, където

**СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
Е НОВИЯТ ОБРАЗОПИСЕЦ НА БУКВИ,**

които са „по-ясни в сравнение с онези, които знамери премъдрият Кирил. Чрез тях той написа цялото боговдъхновено Писание, възхвалните слова и житията на мъчениците и преподобните светци, както и свети песни, които старателно преподаде на най-благоразумните измежду децата.” [2, с. 357]

Наличните тестове, които категорично и исторически най-достоверно обговарят чрез езика на Средновековието делото на Славянските първоучители, са: „**ЗА БУКВИТЕ**”, „**ПОХВАЛА ЗА КИРИЛ ФИЛОСОФ**”, „**ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ**”, „**ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА КОНСТАНТИН-КИРИЛ**”, „**КРАТКО ЖИТИЕ НА КОНСТАНТИН-КИРИЛ**”, „**ПРОЛОЖНО ЖИТИЕ НА КОНСТАНТИН-КИРИЛ**”, „**ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ**”, „**ПРОЛОЖНО ЖИТИЕ НА КОНСТАНТИН-КИРИЛ И МЕТОДИЙ**”, „**ПРОЛОЖНО ЖИТИЕ НА МЕТОДИЙ**”.

ИДЕЯТА за създаването на глаголицата като априорно съществуваща и обуславяща интелектуална величана би трябвало да се разглежда и като продукт на индивидуално психологическо мислене.

Средновековната религиозна философия, скрита в този продукт, най-точно и най-изчерпателно е тълкувана в „*За буквите*” от **Черноризец Храбър**: „Прочее преди славяните нямаха книги, но бидейки езичници, четяха и гадаеха с черти и резки.

Когато се кръстиха, бяха принудени [да пишат] славянската реч с римски и с гръцки букви без устроение. Но как може да се пише добре с гръцки букви: *Богъ* или *животъ*, или *дзьло*, или *цръкы*, или *уаіаппіе*, или *широта*, или *іады*, или *жедоу* или *юность*, или *іазыкъ* и други тям подобни. И така беше много години.

След това човеколюбецът Бог, който урежда всичко и който не оставя човешкия род без разум, но всички привежда към разум и спасение, смилане се над човешкия род, изпрати му Свети Константин Философа, наречен Кирил, праведен и истиннолюбив мъж, и той им състави 38 букви: едни по образец на гръцките букви, а други пък според славянската реч. Изпърво започна по гръцки: те прочее казват „алфа”, а той – „аз”. От „а” започват и двете азбуки. И както гръците съставиха своите букви по образец на еврейските, така и той – по гръцките. Първата буква у евреите е „алеф”, което ще рече „учение”. Като се завежда отначало детето на училище, казва му се: „Учи се” – това е алеф. И гръците, подражавайки на това, казваха „алфа”. И така се пригоди този еврейски израз към гръцкия език, че казват на детето „алфа”, което значи на гръцки „търси” вместо „търси учение”. Подобно на това и св. Кирил създаде буква „аз”. Но като първа буква и дадена от Бога на славянския род за развързване устата на онези, които чрез азбуката се учат на разум, „аз” се изговаря с широко отваряне на устата, а другите букви се изговарят и произнасят със слабо разтваряне на устата.

(...)

Има и други отговори, които другаде ще кажем, а сега няма време. Така, братя, Бог е дал разум на славяните, Комото слава и чест, и власт, и поколение сега и винаги в безкрайните векове, амин.” [3, с. 27–29].

Да се вгледаме по-внимателно в трите изрично посочени от Черноризец Храбър графеми – Г, а, Ѡ – и тяхното значение, следвайки логиката на средновековния автор (табл. 2).

АЗБУКА	ГРАФЕМА	ПРОИЗНАСЯНЕ	ЗНАЧЕНИЕ
еврейска	א	алеф	учение (<i>учи се</i>)
гръцка	α	алфа	търси (<i>търси учение</i>)
глаголическа	Ɱ	аз	аз (...)

(табл. 2)

Черноризец Храбър е недвусмислен в пояснението си за Ɱ („аз“):

„Но като първа буква и дадена от Бога на славянския род за развързване устата на онези, които чрез азбуката се учат на разум, „аз“ се изговаря с широко отваряне на устата...” [3, с. 29]

Това уточнение подсказва, че глаголицата е осигурявала висока степен на идентичност на личността, решила да използва тази азбука.

За да бъде подтикната към подобен цивилизиращ акт обаче, в духовната същност на средновековния човек е трябвало да се събуди стремеж към обгръщане на християнската ЦЯЛОСТНОСТ, която в случая е дефинируема – за разлика от абстрактните понятия „учение”, „търсене” – чрез Ɱ („аз“).

Автономната първа буква на глаголицата – Ɱ („аз“) – е на практика

ГРАФИЧЕН И СЕМАНТИЧЕН СИНОНИМ НА ФОРМАТА ЗА 1 Л. ЕД. Ч. НА ЛИЧНОТО МЕСТОИМЕННИЕ „АЗ”,

която – според тълкувателния изговор – си остава неизменна в българския книжовен език от старобългарската епоха до най-ново време.

В акростиха на епископ Константин Преславски, гравирани в неговата „Азбучна молитва”, първата буква на кирилицата отново се чете „АЗ”, а не „АЛФА”, както би трябвало да се очаква, защото кирилицата взаймства първата си буква от едрото унциално гръцко писмо (Α = Α = алфа = търси ≠ аз), а не от глаголицата, където първата буква е зографисана по съвсем друг начин – :

„Аз се Богу моля с тия думи: / Боже-светороче, що създаде / видим свят и дивен свят невидим!...”.

ПЪРВАТА БУКВА В ГЛАГОЛИЦАТА – ОПОЗНАВАЕМИЯТ АЗ (Ɱ) – НЕ ГУБИ ЗНАЧЕНИЕТО СИ В КИРИЛИЦАТА.

ТЪЛКУВАТЕЛНИЯТ ИЗГОВОР НА ПЪРВАТА БУКВА В ГЛАГОЛИЦАТА И В КИРИЛИЦАТА Е ХРИСТИЯНСКИ КЛЮЧ КЪМ ОПОЗНАВАЕМОТО НИЕ.

Наличието на буквата Ɱ („аз“) и изначалното ѝ противопоставяне в глаголицата и кирилицата на еврейската @ („алеф“) и гръцката α („алфа“) е антипод на абстракцията.

Първата буква от глаголицата е автономна и напомня човешката фигура – като образ и подобие на Бога в три лица – Отец – Син – Свети Дух – (Ɱ), – но и християнския кръст (Ɱ); нейното цифрово съдържание е равно на 1, което отново означава цялостност, единство, универсум. Цифровото ш съдържание се запазва и в кирилицата (Ɱ= α= 1).

Посланието, скрито в графемата Ɱ („аз“), „ДАДЕНА ОТ БОГА НА СЛАВЯНСКИЯ РОД ЗА РАЗВЪРЗВАНЕ НА УСТАТА”, буквално е имплантирало в психиката на средновековната личност АЗОВ КОМПЛЕКС, който не е разединявал, а е обединявал Аза и неговата представа за ЕДИННА ЛИЧНОСТ, вдворена в християнската религиозна общност, КЪДЕТО ЕДИНОСЪЩНОСТТА И ЦЯЛОСТНОСТТА НА ХРИСТИЯНСКИЯ БОГ Е В НЕГОВОТО ИПОСТАСНО ТРИЕДИНСТВО: ОТЕЦ, СИН И СВЕТИ ДУХ.

Средновековната личност, която е предпочела глаголицата, е ставала неотделима част от християнския храм, защото християнизацият Аз (Ɱ) е вече *a priori* вдворен в него, заради своята апотеозна инкрустация (Ɱ).

Тук психологическата неразчлененост на Аза от Selbst (ЦЯЛОСТНАТА ЛИЧНОСТ) е на практика психологически екран, върху който са се проектирали както структурата на личността (сама по себе си, защото е подтикната да се вгледа в своята себеличност), така и нейните допустими, предполагаеми, бъдещи социални, културни или политически интериоризации и екстериоризации във времето и пространството (също сами по себе си, защото – подканена да се вгледа в себеличността си – средновековната личност е осъзнава цялостността на християнския Бог, вдворим в човешкото въображение чрез християнския кръстен знак:)...

Символичният АЗОВ КОМПЛЕКС – Ɱ („аз“) = α=Α – Е КОДЪТ, КОЙТО Е ДЕКОДИРАЛ

ПОСОКИТЕ НА ЧОВЕШКОТО ВЪОБРАЖЕНИЕ В БЪЛГАРСКОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ (IX–X в.). Вероятно самото изписване на първата глаголическа графема **Ѡ** е въвеждало миряните под тайнството на християнския кръст.

ВСЯКА АЗБУКА Е ОГЛЕДАЛО НА ЕЗИКА, КОЙТО ГРАФИРА

Азбуката е и своеобразна ментална, психологическа структура, която формира пасионарен тласък в културата на етническата общност. Азбуката е функция и поле на действие на думите и на езика.

Чрез Азовия комплекс – **Ѡ** („аз“) = **а** = **А** – духовната **НАГЛАСАТА** на средновековния българин е била предопределена, априорно насочена към друга, неизвестна, несъзнавана до този момент определена: **славянската азбука, богослужебните книги на славянски език, славянското човешко море, възхвалата на Триединния християнски Бог на славянски език.**

САМО ЛИЧНОСТТА, ОПОЗНАЛА СЕБЕ СИ В СВОЯТА ЦЯЛОСТНОСТ, МОЖЕ ДА ОПОЗНАЕ ДРУГИТЕ СЛАВЯНСКИ НАРОДИ И ЦЕЛИЯ ХРИСТИЯНСКИ СВЯТ.

Това е **ВИСША ФОРМА НА КОНКРЕТИЗАЦИЯ**, която тук ще наречем **ИНАЗАЦИЯ** (букв. **ВЪДВОРЯВАНЕ, ВЪЗКАЧВАНЕ, ИНТРОНИРАНЕ В Ѡ** [Триединния християнски Бог] **ЧРЕЗ АЗА**, който се е „сраствал“ с модерната за онова време борба с „триезичната ерес“...)

Ако продължаваме да търсим други прояви на конкретизация в глаголицата и въобще в езика на Светите братя, би трябвало да насочим вниманието си както към **фонетичната структура на глаголицата**, така и към **словопроизводството на Първоучителите.**

Следвайки морфологичните и лексикалните особености на цитираните по-горе старобългарски писмени паметници, **Кирил Мирчев** стига до извода, че глаголицата напълно точно долавя „**носото произношение на някои гласни в старобългарския език, нюансиращия се съобразно с положението в думата гласеж на еровите гласни, напълно своеобразния фонетичен характер на ятовата гласна и гласната а след палатални съгласни, не по-малко своеобразния гласеж на ери и т.н. Прекрасно са били доловени и специално обозначени с диакритичен знак някои омекчавания на съгласни.**“ [4, с. 21]

В словопроизводството св. Константин-Кирил е също толкова близо до конкретното, **иназационното**, разпознаваемото лексикално богатство на

тогавашния български език. За негови звукови комплекси и лексикални конструкции, адекватно заимствани от народните говори, се смятат думи, които и днес използваме: **воевода, пророчество, законоучител, благодаря, хвала, хвала въздавам, сили** (в см. чудеса), **прощавам, слово** (освен основното си значение, при Св. Константин-Кирил тя означава още „причина“, „сметка“, „разум“), **Синът Божи, изсъхна** (смокиницата), **изсеква** (изворът), **оцепенява/вцепенява се** (за живо същество, което линее, болно е, съхне), **чисто говоря** (в см. правилно, вярно говоря), **бяла, светла, плава** (в см. жълтеникава – това е цветът на узряла, готова за жътва нива)... [4, с. 23]

НО КОЙ Е ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР, АВТОРЪТ НА ТРАКТАТА „ЗА БУКВИТЕ“?

Изключително интересен, този въпрос продължава да поровокира въображението на българските учени.

Тук искаме да направим едно предположение, което не отстъпва със своята хипотетичност на останалите, но поне се опитва да търси в онтологичен дискурс истината в една все още неизследвана посока.

Ние смятаме, че Черноризец Храбър е **описателно име** (псевдоним, прякор, прозвище, утаено във времето) на монах („**Черноризец...**“), който – освен с монашеството си – е заслужил и прозвището „...**Храбър**“.

Този монах – нещо повече от очевидно – е бил сред малкото хора от обкръжението на св. Константин-Кирил Философ, който е познавал в детайли създаването на азбуката.

Правят впечатление изключително точната философска, филологическа и графоложка интерпретация на азбуката, красноречивите аргументи и филигранното познаване на детайлите, свързани с нейното сътворяване...

Личностите, които най-отблизо са познавали дейността на св. Константин-Кирил Философ, са били брат му св. **Методий**, св. **Климент Охридски**, св. **Наум**, св. **Горазд**, св. **Ангеларий** и св. **Сава**...

Всички те са били черноризци...

Но само св. архиепископ **Методий** е можел да бъде наречен и „**Черноризец...**“, и „...**Храбър**“ **едновременно**, заради един неоспорим факт от биографията му, който откриваме в „**Пространно житие на архиепископ Методий**“:

„**Апостолският папа Агатон с двеста и седемдесет отци и с достойния цар Константин на шестия събор смазаха много смутове, като изго-**

ниха и проклеха всички ония участници в смутите... (...) *Най-сетне царят, като узна за неговите (на Методий – б.а.) способности, даде му да управлява славянско княжество (предполага се, че въпросното княжество се е намирало на Балканския полуостров, някъде на север от Солун – б.а.), като че ли предвиждаше, бих казал аз, че ще го изпрати за учител и пръв архиепископ на славяните, та да изучи всичките им обичаи и постепенно да ги обикне*” [2, с. 71, 517–518].

ОЧЕВИДНО СВ. АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ Е БИЛ НАЗНАЧЕН ЗА „КНЯЗ” (ГР. “ΡΧΩΝ – АРХОНТ, ВЛАДЕТЕЛ, УПРАВИТЕЛ), КОЕТО ПРЕДПОЛАГА, ЧЕ „НЕГОВИТЕ СПОСОБНОСТИ” СА НАДХВЪРЛЯЛИ ЧИСТО РЕЛИГИОЗНИТЕ ДОБРОДЕТЕЛИ

Един княз/архонт – освен владетел – е и пазител, воин, защитник на своето княжество.

Нищо не се знае за подвизите (в този смисъл!) на св. архиепископ Методий, но би могло да се допусне, че такива не са му липсвали в онова размирно време.

Знаем само, че е бил разочарован от длъжността си, защото:

„Като прекара в това княжество много години и видя много смутове и престъпления в този живот, той замени стремежите си към мрачните земни дела и небесни мисли; защото не искаше да смущава благородната си душа с неща, които не пребивават вечно. Като намери сгоден случай, той се освободи от княжеството и като отиде в Олимп, където живеят свети отци, подстрига се, облече черна дреха и се повинуваше покорно, като използваше цялото монашеско правило и се занимаваше усърдно с книгите” [2, с. 71].

КОМБИНАЦИЯТА ОТ УСТАНОВЕНИТЕ БИОГРАФИЧНИ ФАКТИ – ВЛАДЕТЕЛ (КНЯЗ/АРХОНТ) НА КНЯЖЕСТВО И „ПОДСТРИГА СЕ, ОБЛЕЧЕ ЧЕРНА ДРЕХА” ФОРМИРАТ КОНТЕКСТОВ СИНОНИМ НА ПРОЗВИЩЕТО ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР.

Няма научно обосновани данни, които да сочат, че някога и някъде св. архиепископ Методий е бил наричан точно така. Но защо очевидното е трябвало да бъде назовавано от преките му ученици и житиеписци (Светите Климент, Горазд, Сава, Ангеларий, Наум)?

...Прозвището в духовния свят на първозванните славянски черноризци и първоучители е немалко утилитарна функция.

Навсякъде имената на Светите братя (а и въобще на Светите Седмочисленици) са изписани така, както е повелявал религиозният канон.

Към възможното авторство на Св. Методий на ораторския трактат „*За буквите*” ни насочва и един друг опосредстващ факт от житието, което цитирахме по-горе:

„След това, като остави настрана всичкия [житейски] шум и като възложи всичките си грижи на Бога, той най-напред постави от своите ученици двама свещеници, добри скорописци, и преведе бързо от гръцки език на славянски всичките [библейски] книги в пълнота, с изключение на Макавеите, в продължение на шест месеца, започвайки от месец март до двадесет и шестия ден на месец октомври. Като свърши, отдаде достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и такъв бърз успех. И като отслужи заедно с клира си светото тайно възношение, отпразнува паметта на Свети Димитър. Защото преди това той беше превел заедно с Философа само Псалтира, Евангелието с Апостола и избрани църковни служби. А сега преведе и Номоканона, сиреч църковните правила, и Отческите книги” [2, с. 76]...

Очевидно в края на живота си св. архиепископ Методий е успял да постигне мечтаната цел („*преведе бързо от гръцки език на славянски всичките [библейски] книги в пълнота*”), след което е отдал „*достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и такъв бърз успех*”.

БИ МОГЛО ДА СЕ ПРЕДПОЛОЖИ, ЧЕ „ЗА БУКВИТЕ” Е ТЪКМО ТАЗИ („ИМА И ДРУГИ ОТГОВОРИ, КОИТО ДРУГАДЕ ЩЕ КАЖЕМ, А СЕГА НЯМА ВРЕМЕ.”) „ДОСТОЙНА ХВАЛА”,

записана и пообогатена във времето от анонимни „*свещеници, добри скорописци*”, запазили контекстовия синоним на „монаха” и „княза/архонта” (Черноризец Храбър), но и прибавили името му в „*За буквите*”: „*Св. Константин Философ, наречен Кирил, той ни създаде азбуката и преведе книгите, и брат му Методий.*”.

Различни „*свещеници, добри скорописци*” постепенно превръщат „*За буквите*” от ораторска проза в историческо съчинение, редактирайки, променяйки и допълвайки текста.

Дискусията около авторството на „*За буквите*” е изключително интересна и заслужава специално историографско внимание.

Една от трудностите е свързана с декодирането на падежа, снет в заглавието.

Все още се спори за това, как да се тълкува *родителния падеж в името* „Черноризца Храбра” – *за притежание* ли става дума, или *за авторство*?!

Ето как Донка Петканова обобщава този проблем в „Българска средновековна литература”: „Анализите започват още от заглавието на творбата (...). Как трябва да схващаме родителния падеж – „За буквите от Черноризец Храбър” или „За буквите на черноризеца храбри”.

С други думи, дали „Черноризца Храбра” е родителен за притежание, или родителен за авторство.

От някои учени (И. Хануш, И. Гошев) се схваща като родителен за притежание, или родителен и затова „черноризца Храбра” се смята като описателно поетично название на Константин-Кирил. Това мнение не се утвърди в науката; повечето учени поради логически и езикови съображения схващат формата като родителен за авторство” [5, с. 244].

В старобългарския език родителният падеж е имал разнообразни функции. Той е можел да стои както при имена (съществителни, прилагателни, числителни и местоимения), така и при глаголи. Вторият случай (става дума за така наречения аблатив или отделителен падеж, който се е загубил в славянските езици) не би трябвало да ни интересува, тъй като тук иде реч за съществително собствено име.

При имената родителният падеж се проявява в 9 форми: **частичен или партитивен, родителен за притежание, родителен за отрицание, родителен вместо винителен при одушевени и персонализиран неодушевени предмети (родително-винителен), родителен при сравнителна степен, родителен при супин, приглаголен родителен, родителен за време, родителен при прилагателни** [6, с. 137–140].

Както виждаме, старобългарският език не притежава специална форма на родителен падеж за авторство, за каквато говори Донка Петканова.

Не може да има съмнение:

ФОРМАТА „ЧРЪНОРИЗЦА ХРАБРА” Е РОДИТЕЛЕН ПАДЕЖ ЗА ПРИТЕЖАНИЕ

За какво притежание става дума обаче?

За притежание на „За буквите” или на самите букви?

...Ако е за притежание на самите букви, то прозвището *Черноризец Храбър* очевидно (!) следва да се свързва с името на св. Константин-Кирил Философ, тъй като в съчинението става дума за буквите, създадени от него (т.е. за глаголицата).

...Ако е за текста, кой тогава е неговият интелектуален *притежател/създател*?

Ние посочваме за *притежател/създател* на ораторското съчинение „За буквите” св. архиепископ

Методий, търсейки не явна, а скрита контекстова синонимия в звуковия комплекс *Черноризец Храбър*, който трансформира заглавието чрез формата на **родителен падеж за притежание: „ЗА БУКВИТЕ” ОТ ЧЕРНОРИЗЕЦ** („*облече черна дреха и се повинуваше покорно*”) **ХРАБЪР/КНЯЗ/АРХОНТ/** (гр. ἄρχων – архонт, княз, владетел на княжество)/**ВОИН**...

За автори на съчинението във времето са посочвани различни личности: **св. архиепископ Климент Охридски** (Фр. Снопек), **св. Наум** (А. Мазон), **Йоан Екзарх** (Г. Илински), **цар Симеон** (В. Златарски, В. Велчев), **Докс, брат цар Борис** (Е. Георгиев, В. Велчев), **неизвестен автор** (П. Динев, К. Кувев), **оригинален писател-общественик, а Черноризец Храбър** е светско славянско име и **представлява субстантивирано прилагателно** (Д. Петканова) ... [7]

Нашата хипотеза търси аргументи в 7 възможни посоки:

– **Св. архиепископ Методий** е единствената личност от обкръжението на св. Константин-Кирил Философ, която би могла да изпълни с конкретно съдържание (чрез житейската си биография, следи за която открихме в христоматийно известния текст на една от панонските легенди „*Пространно житие на архиепископ Методий*”) думите **ХРАБЪР** и **ЧЕРНОРИЗЕЦ**.

– **Св. архиепископ Методий** е единствената личност от обкръжението на св. Константин-Кирил Философ, която е познавала в дълбочина (т.е. като философ, езиковед и графолог) създаването на глаголицата.

– **Св. архиепископ Методий** е единствената личност от обкръжението на св. Константин-Кирил Философ, която би могла да диктува компетентно на „*свещениците, добри скорописци*” (а това вече стана ясно пак от „*Пространно житие на архиепископ Методий*”: „*достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и такъв бърз успех*”).

– **Името Черноризец Храбър** е добавено от „*свещениците, добри скорописци*”, за да се знае и помни във времето, че делото на Първославянските черноризци и просветители е и дело на **ХРАБРИ МОНАСИ** (св. Константин-Кирил Философ и св. архиепископ Методий).

– **Подробностите около имената, живота и делото на Славянските първоучители са добавяни, преиначавани или подменяни допълнително от преписвачите на текста** (*обичайна практика през Средновековието!*).

– **Името Черноризец Храбър** може да се тълкува и като събирателно прозвище, среднове-

ковна метафора, оцеляло във времето на Славянските първоучители Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий.

– Ораторско съчинение на *Черноризец Храбър* – ако приемем, че то е събирателно прозвище, средновековна метафора... – е говорено от Славянските първоучители за и в името на ГЛАГОЛИЦАТА И КИРИЛИЦАТА, които чрез уникалния тълкувателен изговор на своите първи букви – **Ѡ**[аз] = А [аз] – съхраняват във времето християнизиращата същност на двете азбуки и етническата идентичност на българите.

Полемизмът на Константин-Кирил Философ не е функция, а проекция на личност, която е осъзнала, че подчинява своето поведение на обществени потребности, а не на егоистични нагласи.

Разбивайки ядрото на триезичната догма, славянският първоучител е формирал интелектуален импулс в Средновековна Европа, който е имал огромни културни и психологически последствия в човешката цивилизация.

ЧРЕЗ ПЪРВАТА БУКВА ОТ ГЛАГОЛИЦАТА СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ Е КАКТО В РЕЛИГИОЗНИЯ КАНОН, ТАКА И ИЗВЪН ОТ НЕГО

В религиозния канон е, защото тази буква изобразява човешката фигура и християнския кръст, но тя прилича и на меч, защото буквите също воюват, доказателство за което са споровете му с триезичниците.

В същото време св. Константин-Кирил е и извън канона, защото създава християнизираща азбука, която поставя на първо място – наред със символичното изображение на триединния Бог (**Ѡ**) – и най-изконната представа на личността за самата себе си („аз“)...

АЗОВИЯТ КОМПЛЕКС В ГЛАГОЛИЦАТА, А И В КИРИЛИЦАТА, Е ГЕНИАЛНО ПРЕД-РЕНЕСАНСОВО ПРЕДУСЕЩАНЕ НА СРЕД-НОВЕКОВНИЯ ЧОВЕК ЗА ВЪЗМОЖНОСТТА ОТДЕЛНАТА ЛИЧНОСТ ДА МОЖЕ САМА – А НЕ СПОРЕД ОБЩЕСТВЕНИТЕ И ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПОТРЕБНОСТИ НА ДЕНЯ – ДА ТЪРСИ И ОТКРИВА ПЪТ КЪМ ХРИСТИЯНСКОТО УЧЕНИЕ...

Ето дефинитивно най-точният смисъл, който влагаме в понятието **ИНАЗАЦИЯ**.

ИНАЗАЦИЯТА Е ПРЕДУСЕЩАНЕ ЗА РЕНЕСАНСОВАТА СВОБОДА НА ЛИЧНИЯ ИЗБОР В КУЛТУРНАТА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА, КОЯТО СЕ ПРЕДХОЖДА ОТ СЕБЕПОЗНАНИЕТО.

ТОВА Е БЪЛГАРСКОТО НАЧАЛО В ЕВРО-ПЕЙСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ...

Поведението на св. Константин-Кирил е поведение на пророк на своята епоха. Той успява да вгради символ (**Ѡ** = „аз“ = а) във видимите неща на Средновековна Европа, където нетленното и тленното са представени в чиста хармония.

Автономният знак **Ѡ** е само външен образ, но той е и своеобразно **вътрешно око**, което „наблюдава“ развитието на индивидуалните интелектуални представи за триединния Бог, чието постигане е възможно единствено и само чрез пасионарно обвързване на субекта със славянската азбука.

Това е чиста **екстраверсия**, която пренася представата на субекта в обекта. Тук екстраверсията е емоционална и интелектуална едновременно. Тя отрича пасивността, защото в корените ѝ се крие вътрешно интелектуално движение, стремящо се към формиране на себепредстава за опознаваемия или опознаващия се Аз.

Всеки човек трябва да има достъп до тази азбука, защото:

„Не пада ли от Бога дъжд еднакво за всички? Също и слънцето не греє ли на всички? Не дишаме ли всички еднакво въздух? Как вие не се срамувате, като определяте само три езика, а искате всички други племена и народи да бъдат слепи и глухи? Кажете ми: дали смятате Бога за безсилен, та да не може да даде това, или Го смятате за завистлив, та не иска (да го даде)“. [2, с. 59]

В автономният знак **Ѡ** идеята за Божественото начало на природата и личностното осъзнаване на това начало не е нищо друго освен търсене и намиране на един **иназиращ праобраз**, който да обединява в един общ символичен ред представата на човека за себе си и света, който го заобикаля.

ЗАТОВА **Ѡ** Е А *PRIORI* СЪЩЕСТВУВАЩА И ОБУСЛАВЯЩА РЕНЕСАНСОВА ПСИХОЛОГИЧЕСКА ВЕЛИЧИНА, КОЯТО ПРЕДИ ВСИЧКО ПРЕВЪЗПИТАВА, ХРИСТИЯНИЗИРА, НО ПРЕВРЪЩА ЧОВЕШКИЯ ИЗБОР И В ЦИВИЛИЗАЦИОНЕН ВОДРАЗДЕЛ

Чрез глаголицата св. Константин-Кирил е формирал **психологическа нагласа** – силна и феноменална, вдвояваща, въвеждаща в естеството, – посредством която средновековната личност е получавала психологическо предизвикателство, проектирано в точно определена посока.

Тази проява на висш конкретизъм, наречен от нас **иназация**, отново се крие в автономния знак **Ѡ**, който е завършен образ на Първообраза.

И все пак. Достигнала ли е глаголицата – спрямо историческото време на своето създаване – и своя книжовен възход?

Подробен отговор на този въпрос можем да намерим в „Пространно житие на архиепископ Методий“, където между другото четем:

„След много дни, когато Философът щеше вече да се представи пред [Божия] съд, той рече на брата си Методий:

„Ето, брате, ние бяхме една двойка, впрегната да тегли една бразда и аз, завършил своя ден, падам на нивата. Ти пък обичаш твърде много планината; но недей зарад планината да изоставиш своето учителство, защото чрез него можеш по-добре да се спасиш.“

(...)

След това, като остави настрана всичкия [житейския] шум и като възложи всичките си грижи на Бога, най-напред постави от своите ученици двама свещеници, добри скорописци, и преведе бързо от гръцки език на славянски език всичките [библейски] книги в пълнота, с изключение на Макавеевите, в продължение на шест месеца, започвайки от месец март до двадесет и шестия ден на месец октомври. Като свърши, отдаде достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и такъв бърз успех. И като отслужи заедно с клира си Светото тайно възношение, отпразнува паметта на Свети Димитър. Защото преди това той беше превел заедно с Философа само Псалтира, Евангелието с Апостола и избрани църковни служби. А сега преведе и Номоканона, сиреч църковните правила, и Отеческите книги”. [2, с. 76]

Всички пророци откриват божествения смисъл на живота.

Славянските първоучители – св. Константин-Кирил Философ и св. архиепископ Методий – откриха своето неведомо небе, което ние продължаваме да съзерцаваме, разговаряйки, защото „*Не хората говорят „с език”, а езикът говори на хората и „с хората”*” [8; 9].

Повече от очевидно е, че делото на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий има изключително начало и свой също толкова изключителен, апотеозен финал.

Светите братя са били и са духовни лица на тогавашна и днешна Европа.

Създавайки глаголицата и превеждайки на славянски език всички богослужбени книги, Светите братя Константин-Кирил Философ и Методий откриват и кодират свой **универсален модел за**

поведение на човешката личност чрез иназицията и ораторското съчинение „За буквите”.

СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ И СВ. АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ СА ПРОРОЦИ НА СВОЕТО ВРЕМЕ, НО И ВЕЧНИ ДУХОВНИ КРАЛЕ И СВЕТСКИ ВОДАЧИ НА ЕВРОПА.

ПЕРСОНАЛИЗАЦИЯТА НА ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР (СВ. АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ)

е направена тук на базата на историческата и сравнителната психолингвистика в интерактивен текстологичен контекст на:

1) първоизточниците (св. Константин-Кирил Философ – св. архиепископ Методий – св. архиепископ Климент Охридски – св. Наум – св. Сава – св. Горазд – св. Ангеларий – епископ Константин Преславски) и

2) изследователските концепции (В. Златарски – Д. Петканова...)

като е изказана, позицията, че Черноризец Храбър е **описателно име** на монах („Черноризец...”), който – освен с монашеството си – е заслужил и прозвището „...Храбър”, който очевидно е бил сред малкото хора от обкръжението на св. Константин-Кирил Философ и е познавал в детайли създаването на азбуката.

Звуковият комплекс Черноризец Храбър е декодиран като **контекстов синоним на словосъчетанието „монах” „архонт”** (св. архиепископ Методий): комбинацията от установените биографични факти – **владетел (архонт) на княжество и „подстрига се, облече черна дреха”** („Пространно житие на архиепископ Методий”).

Семантичното декодиране на авторството на трактата „За буквите” като принадлежащо на **св. архиепископ Методий**, разгледано през възприемането му от ораторска проза в историческо съчинение в процеса на промяната на заглавието на творбата и редактирането и допълването на текста (старобългарски – новобългарски чрез контекстова синонимия и родителния падеж за авторство), е показано на фона на **историографския калейдоскоп от хипотези**.

(Публикува се с големи съкращения по текста на Пленарния доклад, изнесен по време на работата на VII национална научна конференция с международно участие „България – кръстопът на култури и цивилизации”, 1.11.2009 г., София, Национален дворец на културата).

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Юнг**, Карл Густав. Психологически типове. София, 1995.
2. **Стара** българска литература. Т. 2: Житиеписни творби. София, 1982.
3. **Стара** българска литература. Т. 2: Ораторска проза. София, 1982.
4. **Мирчев**, К. Кирил и Методий. // *Строители и ревнители на родния език / Състав. Любомир Андрейчин, Венче Попова.* София, 1982.
5. **Петканова**, Д. Българска средновековна литература. В. Търново, 2001.
6. **Мирчев**, К. Старобългарски език, кратък граматичен очерк. В. Търново, 2000.
7. Ето една кратка библиографска справка, която сравнително точно ни ориентира към авторите на позавършените хипотези, свързани с името на Черноризец Храбър:
- Велчев**, В. Към идейно-творческата характеристика на „Сказание о писменехъ” от Черноризец Храбър. // *Изв. Инст. лит.*, 11, 1961; **Храбровото** сказание „За буквите” – защита и възхвала на българската и славянската култура. // *Велчев*, В. От Константин Философ до Паисий Хилендарски. София, 1979; **Георгиев**, Е. Разцветът на българската литература в IX–X в. София, 1962; **Гечев**, С. Към въпроса за авторството на Храбровата апология. // *Лит. мисъл*, 1975, № 2; **Златарски**, В. Кой е бил Черноризец Храбър? // *История на българската държава*. Т. 1. Ч. 2. София, 1971; **Джамбелука-Коссова**, А. Черноризец Храбър. О писменех. София, 1980; **Кувев**, К. Черноризец Храбър. София, 1967; **Петканова**, Д. Черноризец Храбър. София, 1984, 1999; **Снегаров**, И. Черноризец Храбър. // *Хиляда и сто години славянска писменост*. София, 1963.
8. **Heidegger**, M. Platons Lehre von der Wahrheit. Bern, 1947, S. 61.
9. *Срв.: Денчев*, С., А. Куманова. Графемите на кириллицата в естествената знакова класификация на писмото на Homo sapiens’a (Към аксиологичния въпрос за методологията на писмената ера) / *Епиграф*: „Слънцето не свети ли на всички” – Св. Климент Охридски. // [Шеста] VI национална научна конференция с международно участие „България в културното многообразие на Европа”, 1.11.2008 г., София, Нац. дворец на културата. С., 2009, с. 111–118; **Денчев**, С., А. **Куманова**. Графемите на писмото на Homo sapiens’a (Естествена знакова класификация на човечеството): Пленарен докл. / *Епиграфи*: „Ние сме устата на пространството / И времето”. – А. А. **Тарковский**; *Мъдрец не е този, който различава, а този, който съпоставя ивиците светлина, откъдето и да излизат те ...*” – У. **Еко**; „Когато губим познанието за пътищата на развитие на знанието, ние губим неговата пълнота, цялостност, губим р е а л н о с т т а.” – Н. **Яръмов**. // *Нови* информационни технологии в образователния процес : Пленарен докл. на III Науч. семинар на СВУБИТ, Слънчев бряг, 8–10.05.2008 г. – София, 2009, с. 9–26. – Библиогр.: 19 ненорм. назв. в 35 ном. бел. – С рис. на авт.; **Денчев**, С., А. **Куманова**. Графемите на писма Homo sapiens’a (Естествена знакова класификация на човечеството) : К аксиологич-

ческому вопросу методологии письменной эры / *Эпиграфы*: „Мы уста пространства / И времени”. – А. А. **Тарковский** ; *Мудрец не тот, кто различает, а тот, кто сопоставляет полосы света, откуда бы они не исходили ...*” – У. **Еко** ; „Когда теряем познание о путях развития знания, мы теряем его полностью, целостность, теряем р е а л ь н о с т ь.” – Н. **Яръмов**. // *Ноосферное образование в евразийском пространстве* : I науч. конф. – Санкт-Петербург, 2–3 апреля 2009 г. / Смольн. унив. РАО. – Санкт-Петербург, 2009, с. 586–599. – Библиогр.: 19 ненорм. назв. в 35 ном. бел. – С рис. авт.

Вж и: **Куманова**, А., Н. **Василев**. „Бяла светлина” (Lux alba): Оратория: Божествен флорилегиум – Идилличен триптих [: 1–3]; *Посвещава се на ... С. Денчев* ; *Епиграф*: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.” – Н. **Василев**. // *Тр. на Студентското научно общество при СВУБИТ (София)*, Т. II, 2008, с. 503–520; 521–542; Т. V, 2010, с. 692–735:

1. „В начало беше Словото” (Homo legens – Четящ човек): Акад. Светоинтертекстуално представление към III Студентска науч. конф. „От информация към знание – „From information to knowledge” (18.05.2007 г.) (девиз: „E pluribus unum” – „От многото единото”) (139 докл.: NN 67-205) и V Нац. науч. конф. с междунар. участие „Кириллицата и духовността на Европейската информационна цивилизация” (1.11.2007 г.) / Под ред. на Н. **Василев**.

2. „Да се наречеш българин” (Homo scribens – Пиещ човек): Акад. интертекстуална епифания към IV Студентска науч. конф. „Информация – личност – знание” – „Information – person – knowledge” (девиз: „Aliis inserviendo consumor” – „Служейки на другите, изгарям”) (16.05.2008 г.) (85 /84 + 1/ докл.: NN 206–290 – 289–374) и VI Нац. науч. конф. с междунар. участие „България в културното многообразие на Европа” (1.11.2008 г.) / Под ред. на Н. **Василев**.

3.1. „Светна като слънце” (Homo verbi gracilis – Човек на изящното слово): Акад. интертекстуална аксиология към V Студентска науч. конф. „Информация – ценности – общество” – „Information – values – society” (девиз: „Licht, mehr Licht” – „Светлина, повече светлина”) (22.05.2009 г.) (86 докл.: NN 375–460) и VII Национална научна конференция с международно участие „България – кръстопът на култури и цивилизации”) (1.11.2009 г.) / Под ред. на: о. С. **Пашов**, **Ив. Теофилов**.

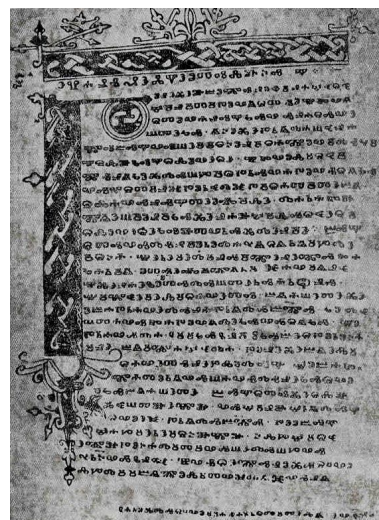
3.2. „Плетение словес” (Homo pagans – Разказващ човек): Акад. интертекстуална аксиология към VI Студентска науч. конф. „Информация: универсалност и свобода – избор, достъп, прозрачност” – „Information: Universality and freedom – choice, access, transparency” (девиз: „Vitam impendere vero” – „Да посветим живота си на истината”) (21.05.2010 г.) (докл.: NN 461-) и VIII Нац. науч. конф. с междунар. участие „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век” (1.11.2010 г.) / Под ред. на: о. С. **Пашов**, **Ив. Теофилов**.

3.3. „Песен на песните” (Homo cantans – Пеещ човек): Акад. интертекстуална аксиология към VII Студентска науч. конф. (05.2011 г.) и IX Нац. науч. конф. с междунар. участие (1.11.2011 г.) / Под ред. на: о. С. **Пашов**, **Ив. Теофилов**.

Илюстрации

Светите братя Кирил Методий, коленичили пред Христос и два ангела. Възстановка на стенописа в криптата на базиликата „Сан Клементе” в Рим, Италия

Страница от Иван-Александров (Софийски) Псалтир (Песнивец)

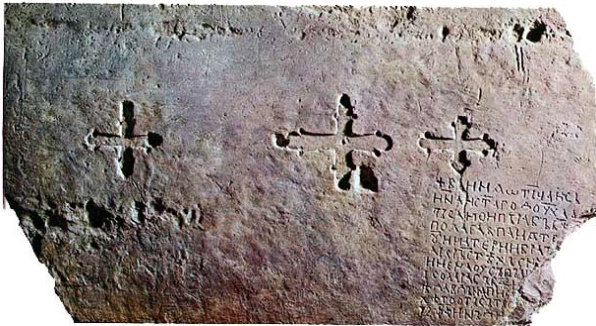
Откриване на мощите на Климент Римски. Миниатюра в Менологията на Василий II, X в.

Страница от Мариинско четвороевангелие

Страница от Битолски триод

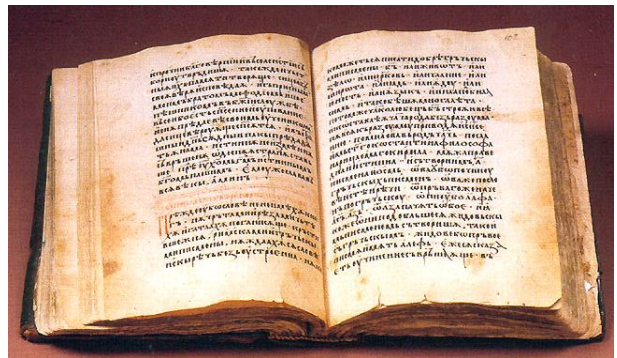
Страница от
Асеманиево евангелие

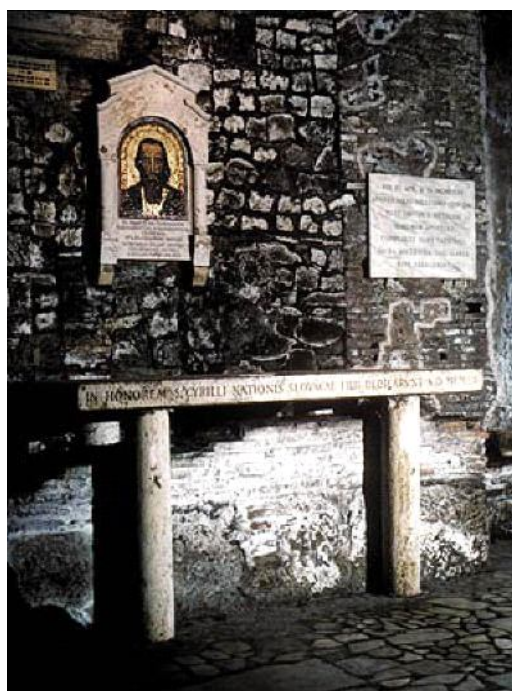
Страници от
Савина книга

Самуилов
(Преспански) надпис

Страници от
Лаврентиев сборник („За буквите“)

Свети Седмочисленици
(св. св. Кирил и Методий, Климент,
Наум, Сава, Горазд и Ангеларий).
Фреска от манастира „Св. Наум“ край
Охрид, съхранява се в музея в Скопие